

DC.5183.189.2024

Ciechanów, 10 czerwca 2024 r.

**Parafia Rzymskokatolicka pw. św.
Anny w Strzegowie
ul. Mickiewicza 15
06-445 Strzegowo**

Odpowiadając na wniosek z dnia 15 maja 2024 r. (data wpływu: 16 maja 2024 r.) dotyczący *wydania zaleceń konserwatorskich dla prac planowanych przy kościele oraz dzwonnicy na obszarze działki o nr ewid. 56 obręb ewid. 42 Strzegowo Wieś* (wpisanych do rejestru zabytków jako *drewniany ko1)ściół parafialny pw. św. Anny wraz z dzwonnica i najbliższym otoczeniem w promieniu 50m – w Strzegowie, pow. mławski* pod nr rej. A-142, tutejszy urząd zgodnie z art. 27 ustawy z dnia 26 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2022 poz. 840) wydaje następujące zalecenia konserwatorskie:

1. Zabezpieczenia zabytkowego kościoła parafialnego pw. św. Anny i dzwonnicy przykościelnej:

Zaimpregnowania i pomalowania elewacji zewnętrznej drewnianego kościoła i dzwonnicy – należy wstępnie oczyścić drewniany szalunek obiektów z biologicznych nalotów i wszelkiego rodzaju zanieczyszczeń. Aby przygotować drewno do ponownej impregnacji musi ono być oczyszczone z wszelkiego rodzaju zanieczyszczeń w tym z kryjącej warstwy farby. Po oczyszczeniu odgrzybić drewno za pomocą środków grzybobójczych. I zastosować dodatkowo preparat owadobójczy nakładany poprzez smarowanie. Przeprowadzić impregnację prewencyjną (przeciwko rozwojowi korozji biologicznej i przeciwpożarowej) prowadzoną aż do nasycenia. Następnie pomalować szalunek w kolorze analogicznym do występującego obecnie.

Bieżące prace konserwacyjne przy drewnianym szalunku można podzielić na etapy:

- 1.1. **Ocenę szkód:** Należy przeprowadzić inspekcję szalunku, aby dokładnie zbadać nawet trudno dostępne miejsca. Dokładnie udokumentować wszelkie widoczne uszkodzenia, korzystając z fotografii i notatek, aby móc porównać stan przed i po naprawach. Skupić się na identyfikacji źródeł uszkodzeń, takich jak wilgoć, owady lub mechaniczne obciążenia, aby zapobiec dalszym problemom w przyszłości.
- 1.2. **Konserwację drewna:** Przed zastosowaniem środków konserwujących zaleca się przeprowadzić test na małej, niewidocznej powierzchni, aby upewnić się, że preparat nie wpłynie negatywnie na wygląd ani trwałość drewna. Preparat który zamierzamy wykorzystać powinien być kompatybilny z drewnem używanym w szalunku, biorąc pod uwagę jego gatunek, stan i wcześniejsze zastosowane środki konserwujące.
- 1.3. **Wzmocnienie konstrukcji (warto wziąć to pod uwagę przed rozpoczęciem prac):** Przed przystąpieniem do wzmocnienia konstrukcji należy wykonać szczegółowy plan, określając lokalizacje i rodzaje dodatkowych elementów, które należy dodać. Zaleca się staranne dopasowanie nowych elementów wzmacniających do istniejącej konstrukcji, aby zapewnić jednolitość wyglądu i funkcjonalności.
- 1.4. **Wymiana elementów (tylko jeśli okaże się konieczna):** Należy wybrać drewno do wymiany o podobnej gęstości, kolorze i teksturze do oryginalnych elementów, aby

zachować spójność estetyczną szalunku. Podczas montażu nowych elementów wymagany jest wykorzystywanie tradycyjnych technik i materiałów, takich jak gwoździe lub kołki drewniane, aby zachować autentyczność zabytku.

- 1.5. **Ochronę przed czynnikami atmosferycznymi:** Podczas wyboru powłoki ochronnej, należy wybrać taką, która jest przeznaczona do stosowania na drewno zabytkowe i posiada odpowiednią odporność na warunki atmosferyczne charakterystyczne dla regionu, w którym znajduje się kościół. Należy pamiętać, że niektóre preparaty mogą zmienić wygląd drewna lub wprowadzać niepożądane efekty, więc przeprowadź test na małej powierzchni przed zastosowaniem na całym szalunku.
- 1.6. **Regularną konserwację:** Należy rozpocząć od określenia harmonogramu konserwacji, uwzględniając specyficzne potrzeby drewna zabytkowego oraz warunki atmosferyczne i użytkowanie kościoła. Prowadząc prace konserwacyjne należy unikać ekstremalnych temperatur, wilgoci lub opadów.
- 1.7. **Monitorowanie stanu:** Opracowanie systemu monitorowania stanu szalunku, powinno obejmować regularne inspekcje wizualne oraz stosowanie technik diagnostycznych, takich jak testy wilgotności lub badania drewna pod kątem obecności szkodników. Uzasadnionym jest aby zapisywać wszystkie wyniki inspekcji i obserwacji, pozwoli to śledzić zmiany w stanie szalunku i podejmować odpowiednie działania naprawcze w razie potrzeby.
- 1.8. **Zachowanie autentyczności:** Przy każdej pracy konserwacyjnej lub naprawczej koniecznym jest stosowanie materiałów i technik zgodnych z tradycyjnymi metodami wykonania i renowacji zabytkowego drewna. Jeśli to możliwe, należy korzystać z oryginalnych materiałów lub ich odpowiedników dostępnych w okresie powstania szalunku, aby zachować autentyczność i integralność zabytku.

Przed rozpoczęciem prac związanych z impregnacją drewnianego szalunku istotnym jest wybór odpowiedniego preparatu impregnującego oraz odpowiedniej techniki impregnacji kompatybilnej z historycznym budynkiem. Środki te można podzielić w zależności od oczekiwanych rezultatów na takie zawierające substancje przeciwko grzybom, pleśniam i owadom. Przykłady: boraks, sole miedziowe, związki cyny oraz zabezpieczające drewno przed wnikaniem wilgoci. Można zastosować także substancje łączące właściwości biobójcze i hydrofobowe.

Wybór odpowiedniego środka powinien zostać podyktowany stanem zachowania obiektu oraz stanowić kontynuację zastosowanych rozwiązań historycznych. Wybrane preparaty muszą być bezpieczne dla historycznego drewna i nie zmieniać jego wyglądu ani właściwości mechanicznych oraz zapewniać maksymalnie długotrwałą ochronę drewna. Podczas impregnacji możemy wybrać pomiędzy dwoma metodami stosowanymi współcześnie w konserwacji obiektów drewnianych wystawionych na działania czynników atmosferycznych. Powierzchniowo powinno nanosić się preparat przy pomocy pędzli (pomocze to w głębokiej penetracji miejsc, trudno dostępnych) – wałkowanie czy używanie natrysku nie pozwoli na dokładne nałożenie preparatu. Przy zastosowaniu metod głębokiej penetracji polegających na wprowadzeniu impregnatu do wnętrza drewna poprzez wstrzykiwanie go w uprzednio wykonane otwory.

Cały proces impregnacji powinien odbywać się poprzez właściwe przygotowanie drewna: drewno powinno być czyste i suche. Wilgotność drewna nie powinna przekraczać 15-18%. Wszelkie

zanieczyszczenia powierzchniowego należy za pomocą szczotki, delikatnego skrobaka lub miękkiej ściereczki. Podczas aplikacji impregnatu należy mieć pewność, że impregnacja jest równomierna i dokładna, szczególnie w miejscach narażonych na wilgoć i szkodniki. W razie potrzeby, należy zastosować kolejne warstwy impregnatu, szczególnie w miejscach bardziej narażonych na degradację. Każdą kolejną warstwę nakładać po wyschnięciu poprzedniej, zgodnie z zaleceniami producenta odpowiednio wybranego produktu. Po zaaplikowaniu impregnatu należy szczególną uwagę zwrócić na warunki atmosferyczne tj. unikanie narażania impregnowanego drewna na deszcz, wilgoć lub bezpośrednie nasłonecznienie w trakcie procesu schnięcia.

2. **Naprawienie dachu kościoła** – uszkodzony południowo-zachodni fragment dachu, odtworzyć analogicznie do przeciwległej strony, poprzez częściową wymianę zniszczonych fragmentów blachy, stosując tożsamy materiał i metodę układania.
3. **Naprawienie dachu dzwonnicy przykościelnej** – naprawa pokrycia dachowego powinna odbywać się tylko w wymaganym zakresie podyktowany jego obecnym stanem zachowania tj. oczyszczenie blachy z nalotów korozji oraz pomalowanie w naturalnym metalicznym odcieniu, podczas prac na dachu warto sprawdzić jego szczelność a prace ograniczyć tylko to bieżącej konserwacji.
4. **Odnowienie drzwi zewnętrznych oraz drewnianych okien** – Na wstępie należy ocenić stan techniczny drewna drzwi i okien, należy dokonać przeglądu drewnianych elementów składowych drewna stolarek. Zbutwiałe i mocno zniszczone fragmenty należy usunąć a w ich miejsce wykonać flekowanie materiałem zbliżonym do istniejącego (warto pamiętać iż, najmocniejsze drewno pochodzi z rdzenia pnia) drewno powinno być żywiczne o ciasno ułożonych słojach drzewa. Naprawa uszkodzonych elementów drewnianych wymaga dokładnego rozpoznania konstrukcji stolarek ale także i materiałów i technik rzemieślniczych.
Restauracja zabytkowych drewnianych drzwi i okien to proces, który wymaga nie tylko wiedzy technicznej, ale także głębokiego zrozumienia i szacunku dla historycznego charakteru tych stolarek.

Pierwszym krokiem powinno być rozpoznanie historii drzwi oraz udokumentowanie stanu obecnego w formie opisowej i fotograficznej/lub rysunkowej.

1. **Historia drzwi:** Należy zbadać i udokumentować historię drzwi, w tym datę ich powstania, oryginalne techniki stolarskie i wykończenia. Ustalić, czy były wcześniej naprawiane lub modernizowane, oraz jakie materiały i techniki były używane.
2. **Dokumentacja stanu obecnego:** należy wykonać szczegółowe fotografie drzwi z różnych kątów bądź rysunki techniczne. Pomocne może być pobranie próbki materiałów wykończeniowych, takich jak farby i lakiery, do analizy laboratoryjnej. Wykonane rysunki techniczne, pokazujące wszystkie istotne detale konstrukcyjne są najlepszym rozwiązaniem przed rozpoczęciem prac.
Aby właściwie zaplanować prace restauratorskie przy drzwiach należy przeprowadzić analizę materiałową tj. chemiczną próbek farby i innych powłok w celu ustalenia ich składu oraz zbadać próbki drewna, aby określić jego gatunek i stan biologiczny. Podczas czyszczenia i usuwania starych powłok maklerskich należy unikać agresywnych środków, które mogą uszkodzić drewno. Jeśli będzie to wystarczające należy stosować tylko delikatne techniki mechaniczne, takie jak skrobaki i papier ścierny o niskiej ziarnistości, aby usunąć resztki powłok. Oczyszczanie powierzchni drzwi z kurzu i brudu zaleca się prowadzić za pomocą miękkich szczotek i łagodnych detergentów oraz używać wilgotnej ściereczki, aby usunąć wszelkie pozostałości chemiczne.

Naprawę uszkodzeń, ubytków i pęknięć należy prowadzić poprzez wypełnianie wyraźnych pęknięć i ubytków masami szpachlowymi na bazie naturalnych składników, takich jak woski i żywice. W przypadku większych uszkodzeń, należy wstawić kawałki drewna tego samego gatunku, dopasowane do oryginalnej struktury.

Zalecany jest **wykonanie wzmocnienia struktury** i słabych miejsc, stosując tradycyjne techniki stolarskie, takie jak kołki drewniane lub klejenie odpowiednimi klejami. Do wykonania impregnacji i zabezpieczania należy wykorzystać środki na bazie naturalnych olejów, które będzie chroniło drewno przed wilgocią i szkodnikami, ale jednocześnie pozwoli mu oddychać. impregnat należy nakładać równomiernie za pomocą pędzla, wałka lub metody natryskowej, zapewniając mu dobrą penetrację w strukturę drewna. Podczas prac remontowych zaleca się stosowanie preparatów hydrofobowe, które zabezpieczą drewno przed wnikaniem wilgoci, jednocześnie nie zmieniając jego wyglądu. Przy pracach wykończeniowych należy wziąć pod uwagę pierwotne barwienie drewna. Jeśli drzwi były pierwotnie barwione, użyć naturalnych bejc lub farb, które naśladują oryginalne wykończenie. Tak jak w przypadku szalunku zaleca się przeprowadzenie próby kolorystycznej na małym widocznym fragmencie drzwi, aby upewnić się, że kolor jest zgodny z oczekiwaniami. **Ewentualne lakierowanie bądź woskowanie powinno opierać się na materiałach na bazie żywic naturalnych**, które zapewnią ochronę drewna i zachowają jego naturalny wygląd. Alternatywnie dopuszczalnym jest, stosowanie wosku pszczelego lub naturalnego wosku pszczelego, który nada drewnu połysk i zapewni ochronę. **Podczas montażu należy wszelkie prace prowadzić ostrożnie**, upewniając się, że wszystkie elementy są właściwie zamocowane i działają poprawnie. Aby zapewnić płynne działanie drzwi należy wyregulować zawiasy i zamki. Wszelkie ruchome części okuć, takie jak zawiasy i zamki należy oczyścić i nasmarować aby zapewnić ich długotrwałą funkcjonalność.

Po zakończeniu prac w celu utrzymania efektów warto przeprowadzać inspekcje co najmniej raz w roku i regularnie monitorować ich stan techniczny, zwracając uwagę na zmiany w strukturze drewna, pojawienie się szkodników lub uszkodzeń.

Prace restauratorskie przy drewnianych zabytkowych drzwiach powinny być prowadzone z dużą starannością i dbałością o każdy detal, aby zachować ich oryginalny charakter i historyczną wartość.

Prace przy remoncie okien drewnianych należy prowadzić etapowo z wykorzystaniem technik i materiałów historycznych. Pierwszym krokiem przy stolarce będzie wyczyszczenie jej z wszelkich zabrudzeń powierzchniowych oraz wstępne umycie ram okiennych i szyb wykorzystując do tego naturalne substancje (np. naturalne środki czyszczące na bazie oleju lnianego). Kolejnym krokiem powinno być usunięcie z ram okiennych zniszczonych i wtórnych powłok malarskich – łuszczące się powłoki należy usuwać mechanicznie ale tak aby nie uszkodzić drewna czy pierwotnych warstw malarskich (podczas usuwania kolejnych warstw kolorystycznych należy szczególną uwagę zwrócić na kolejne pojawiające się po sobie nawarstwienia kolorystyczne, aby ewentualnie przywrócić pierwotną tonację barwną okien). Nie należy usuwać powłok malarskich zespolonych z drewnem i będących w dobrym stanie, gdyż tradycyjna farba nadal spełnia swoją rolę i chroni drewno. Historyczne powłoki powinny zostać jedynie zabezpieczone. Do oczyszczania drewna z powłok malarskich nie należy używać agresywnych środków chemicznych czy mechanicznych metod powodujących nieodwracalne osłabienie struktury drewna. Kolejno należy usunąć osłabiony kit

szklarski lub zagruntować istniejący (w przypadku gdy stary kit dobrze trzyma się powierzchni należy go jedynie zagruntować, po wcześniejszym delikatnym przeszlifowaniu go – ubytki należy uzupełnić nowym kitem lnianym bądź analogicznym do zastosowanego pierwotnie). W przypadku potrzeby wymiany oszkleń należy usunąć kit w całości a następnie oczyszczeniu wrębów ramy z kitu oraz metalowych elementów (np. gwoździków bez główek czy blaszek klinowych). Nowy kit powinien być pozbawiony syntetycznych materiałów, gdyż w konsekwencji prowadzić może do zbytowego uszczelnienia okna (najlepszym byłby tradycyjny kit lniany wykonany z mieszaniny oleju lnianego oraz kredy). Przed rozpoczęciem malowania należy zagruntować drewno cienką warstwą gruntu kilku warstwowo. Tak przygotowane okna należy zamontować ponownie w ościeżnicach i wyregulować oraz zamontować odnowione elementy metalowe. Żeliwne bądź metalowe elementy okna należy zdementować a potem ponownie zamontować po dokładnym oczyszczeniu i pomalowaniu (należy pamiętać, że każdy detal jest ważny i nosi ze sobą wartość zabytkową).

Podczas prowadzenia prac konserwatorskich drewnianych historycznych stolarek należy pamiętać, iż historyczne rozwiązanie konstrukcyjne są najbardziej trwałe oraz unikać stosowania współczesnych powłok malarskich i lakierniczych, gdyż mogą one tworzyć zbyt szczelną powłokę i uniemożliwić późniejsze zastosowanie naturalnych i historycznych materiałów oraz prowadzić do degradacji drewna a także przyczynić się do ataku mikroorganizmów. Warto także zawsze używać naturalnych materiałów pozwalających drewnu oddychać nie tworząc trwałej powłoki.

- 5. Wprowadzenie do wnętrza kościoła nowych mebli/ wyposażenia liturgicznego** – nowe elementy nie powinny naśladować dawnych form stylowych ani ich podrabiać, najlepiej jeśli byłyby zaprojektowane i wykonane ze szlachetnych materiałów (np. drewno w jasnym naturalnym odcieniu). Należy unikać historyzujących rozwiązań na rzecz uwspółcześnienia wyposażenia z jednoczesnym poszanowaniem zabytkowej tkanki kościoła. Nawet elementy wyposażenia powinny harmonizować z oryginalną substancją a nie konkurować z nią. Dopuszczalnym rozwiązaniem jest także wykonanie rekonstrukcji historycznych elementów wyposażenia na podstawie zachowanych materiałów fotograficznych.

Ze względu na ww. formę ochrony konserwatorskiej kościoła w Strzegowie, wymagane jest uzyskanie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich oraz robót budowlanych, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków, zostanie wydane na wniosek osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do korzystania z obiektu wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu albo ograniczonego prawa rzeczowego lub stosunku zobowiązaniowego

Otrzymują:

1. adresat;
2. aa.

Z up. Mazowieckiego Wojewódzkiego
Konserwatora Zabytków
Wanda Golecka
Kierownik Delegatury w Ciochanach

